

VIII. RÉSZ
A VILÁGHÁBORÚ VESZTESÉGEI
Írta: PILCH JENŐ

A VILÁGHÁBORÚ VESZTESÉGEI*

A világháborúba elegyedett államok többségének a háborút megelőző időkben mintaszerűnek látott közigazgatása azt a hiedelmet keltette, hogy ez a közigazgatás a világháború folyamán is annyira tökéletes lesz még a fegyveres erők kötelékében is, *hogy a világháború veszteségei hamarosan könnyű szerrel szabatosan megállapíthatók lesznek.* Sajnos azonban, hogy a veszteségeknek a valóságot tökéletesen fedő kimutatása nemcsak ma lehetetlen még, hanem hosszú ideig a legbonyolultabb kérdések egyike marad. *Sőt aligha nagyítunk, ha azt állítjuk, hogy a veszteségek szabatos megállapítása sohasem fog sikerülni, hanem mindenkor csakis szövevényes, néha nagyon is kényszeredett számítások alapján csupán hozzávetőleges eredmények lesznek kimutathatók.* Ennek igazolásául például Oroszország veszteségeire mutatunk reá elsősorban, amelyeket az ott keletkezett általános felfordulás következtében pontosan megállapítani sohasem fog sikerülni. Bajosan fogja még megközelítőleg is felbecsülni tudni veszteségeit Törökország, ahol egyrészt a pongyolán működő katonai és polgári közigazgatás, az 1918-i összeomlás, valamint a világháborút követő zűrzavarok (kisázsiai események) megdönt-hetetlen számadatok megállapítását már eleve is lehetlenné teszik. És vájjon ki fogja pontosan megállapítani azt, hogy mennyi volt például az angolok oldalán harcoló arab szabad csapatok létszáma, vesztesége stb.?

Az egymástól ugyan eltérő, de azért elfogadható adatok és becslések azonban ma már mégis olyan eredményekre vezetnek, *amelyek általános tájékoztatásra alkalmasak.*

A Belgrádban megjelenő *Ratnik* című katonai folyóirat szerint mozgósított:

Oroszország	15.070,000	embert
Franciaország	7.935,000	«
Anglia	5.704,000	«
Olaszország	5.615,000	«
Egyesült Államok	4.272,000	«
Szerbia	809,200	«
Összesen	39.405,200	embert.

* Forrásul szolgáltak: A m. k. hadtört. levéltár adatai, továbbá *Suhay Imre*: Az osztr.-magy. monarchia hadereje a világháborúban. *Magy. Kat. Közlöny*, 1926. évf. 3-4. sz.; *Kavojlovic Oszkár*: A magyarok a világháborúban. *Magy. Kat. Közlöny*, 1925. évf. 5-6. sz.; *Oesterr. Wehrzeitung*, 1925. évf. 7., 16. és 17. sz.; *Dr. Wirth Albrecht*: Die Geschichte des Weltkrieges. II. B., Union, Stuttgart; *Wright Peter* Captain: *Wie es wirklich war stb.*, München, 1922.; *Statistisches Jahrbuch f. d. Deutsche Reich*, 24. Jahrgang 1924/25, Berlin, 1925.; *Ratnik*, Belgrad, 1926. nov. füzet; *Pester Lloyd* 1925. Abendblatt Nr. 3.

Hiányzanak azonban az adatok Belgiumra, Görögországra, Romániára és Montenegróra vonatkozólag!

Az entente hatalmak veszteségeit összefoglaló becslésekből a következő adatokat soroljuk fel: *

<i>Anglia</i> (a dominiumokkal együtt) halottjainak és eltűntjeinek száma				872,358	
	súlyosan sebesültjeinek száma	617,740	}	(900,000)	
	könnyen sebesültjeinek száma	1.441,394			
	hajóvesztése tonnákban	7.757,000			
	elpusztított vagyonának értéke font sterling	350.000,000			
<i>Franciaország</i> (beleértve a színes csapatokat is) halottjainak és eltűntjeinek száma				1.880,000	
	súlyosan sebesültjeinek száma	700,000	}	(1.500,000)	
	könnyen sebesültjeinek száma	2.344,000			
	hajóvesztése tonnákban	889,000			
	elpusztított vagyonának értéke font sterling	2.000.000,000			
<i>Olaszország</i> halottjainak és eltűntjeinek száma				1.866,160	
	súlyosan sebesültjeinek száma	500,000	}	(800,000)	
	könnyen sebesültjeinek száma	562,196			
	hajóvesztése tonnákban	846,000			
	elpusztított vagyonának értéke font sterling	542.000,000			
<i>Oroszország</i> halottjainak és eltűntjeinek száma				5.262,064	
	súlyosan sebesültjeinek száma	1.000,000	}	(775,000)	
	könnyen sebesültjeinek száma	3.950,000			
	hajóvesztése tonnákban	183,000			
	elpusztított vagyonának értéke font sterling	250.000,000			
<i>Egyesült-Államok</i> halottjainak és eltűntjeinek száma				112,196	
	súlyosan sebesültjeinek száma	43,000	}	(157,000)	
	könnyen sebesültjeinek száma	148,000			
	hajóvesztése tonnákban	395,000			
	elpusztított vagyonának értéke font sterling	—			
<i>Belgium</i> halottjainak és eltűntjeinek száma				277,000	
	súlyosan sebesültjeinek száma	40,000	}	(120,000)	
	könnyen sebesültjeinek száma	100,000			
	hajóvesztése tonnákban	84,000			
	elpusztított vagyonának értéke font sterling	1.400.000,000			
<i>Szerbia</i> halottjainak és eltűntjeinek száma				807,347	
	súlyosan sebesültjeinek száma	322,000	}	(1.000,000)	
	könnyen sebesültjeinek száma	28,000			
	hajóvesztése tonnákban	—			
	elpusztított vagyonának értéke font sterling	400.000,000			
<i>Románia</i> halottjainak és eltűntjeinek száma				455,117	(300,000)
	sebesültjeinek száma	200,000			

* A zárójelbe foglalt számok az 1926. évi e. i. *Ramik*ből valók.

hajóvesztesége tonnákban	—	—
elpusztított vagyonának értéke font sterling	200.000,000	
<i>Görögország</i> halottjainak és eltűntjeinek száma	60,000	
súlyosan sebesültjeinek száma	10,000	(60,000)
könnyen sebesültjeinek száma	30,000	
hajóvesztesége tonnákban	346,000	
elpusztított vagyonának értéke font sterling	—	—
<i>Japán</i> halottjainak és eltűntjeinek száma	303	
sebesültjeinek száma	907	
hajóvesztesége tonnákban	120,000	
<i>Portugália</i> halottjainak és eltűntjeinek száma	4,200	
súlyosan sebesültjeinek száma	5,000	
könnyen sebesültjeinek száma	12,000	
(Montenegró mozgósított egyéneiből a halottak száma.	20.000)	

Kétségtelenül merész az az összegezés, amely az elpusztult emberek szociális értékét is felbecsülvén: *az entente pénzben értékelhető világháborús összes veszteségét 4\$ milliárd, jont sterlingre, avagy kereken 400 milliárd arany márkára becsüli.* Hozzáadva ehhez már most a központi hatalmak veszteségeinek értékét is, amely állítólag kevesebb volt mint az entente-é, *a világháború okozta közvetlen veszteségek értéke 1500 milliárd arany márka lenne.*

Az *angol szárazföldi hadsereg* állományára nézve például a következők állanak rendelkezésünkre: a mozgósított egyének száma 9.496,370 volt;* Franciorszámban a létszám 1915 június 1-én 603,000, 1917 január i-én 1.591,745, 1918 január i-én 1.937,709, 1918 április 1-én 2.019,773 fő volt; – a gyarmati csapatokkal együtt az összes hadszíntereken fegyverben állott: 1916 november havában 149,226 tiszt és 4.061,628 katona, 1917 december 1-én 208,583 tiszt és 4.698,585 ember, 1918 július havában 220,770 tiszt, és 4.761484 főnyi legénység.

Az angol haderő esetenkénti veszteségeire nézve a következők érdemelnek említést:

az öt hónapon át dúló 1916-iki *Somme-csatában* 22,923 tiszt és 476,553 ember, - az 1917-iki *flandriai csatákban* (júliustól decemberig) 26,459 tiszt és 428,004 katona jutott a veszteségi lajstromokba; – *içi8-ban*, amikor a németek rettenetes erejű támadása érte az angolokat, *a veszteség:* 19,001 tisztre és 366,937 katonára rúgott. A különféle harc-tereken álló angol csapatok soraiból: Franciaországban minden kilenc angol katonából öt, a Szalonikinél állókból minden 22-ik, az Egyiptomban harcolók soraiból minden 16-ik és a Mezopotámiában küzdőkből 25-ből négy a lajstromba került.

Utalással *Franciaországnak* a fentebb már közölt veszteségeire, a francia hadsereg állományára nézve például a következő adatok találhatók: a mozgósított egyének száma állítólag 8.194,500 volt (a *Ratnik* szerint csak 7.935,000), 1914 augusztus közepén 95.5 hadosztályban összesen 1.678,000, 1915 február i-én már 4.000,000, 1918-ban pedig

* A *Ratnik* szerint csak 5.704,000.

5.100,000 tiszt és legénység állott a zászlók alatt. A fegyvernemek legnagyobb állománya a következő volt: a gyalogságé 2.100,000, a tüzérségé 900,000, a lovasságé 166,000, a műszaki csapatoké 185,000 és a repülőké 59,000 fő. A francia gyarmati csapatokban 535,000 harcos és 310,000 munkás katona volt, összesen tehát 845,000 főnyi létszámmal.

Az *olasz fegyveres* erőre vonatkozólag csak a következő adatokat ragadjuk ki, amelyek eléggé beszédes bizonyítékai a világháborús igen nagy fejlődésnek:

Nevezetesen	Volt	
	1915 május havában	1917 október havában
hadosztály	35	65
zászlóalj	560	879
géppuska	600	8,700
közepes és nehéz ágyú	128	3,177
repülőgép	70	2,000

Németország fegyveres erejére nézve – amelyhez állítólag 13.250,000 ember vonult be – az alábbi táblázat nyújt tájékoztatást:

É v	A táborigadsereg	A megszálló haderők	Összesen
	létszáma volt		
1914-15	2.776,146	1.806,557	4.642,703
1915-16	4.022,989	2.548,488	6.571,477
1916-17	5.209,247	2.258,840	7.468,087
1917-18	5.815,079	2.086,744	7.901,823

A veszteségek ekként oszlanak meg: 1.822,545 halott (52,006 tiszt, 1,317 zászlós, 172 egészségügyi tiszt, 1.751,809 legénység, 287 állatorvos, 1,555 tisztviselő és kereken 14,000 színes katona), továbbá 618,000 hadifogoly és 4.064,000 sebesült.

Ausztria-Magyarország fegyveres erejére és ennek veszteségeire nézve ezidőszerint a következő számbeli adatok állanak rendelkezésünkre.

Azonban ismét hangsúlyoznunk kell, hogy az adatok nem mindenütt pontosak, hanem csakis hozzávetőleges eredményt mutatnak. *Az például, hogy a magyarság a világháborúban számbelileg mennyit veszített, szabatosan sohasem lesz megállapítható!* Ennek könnyen érthető okai a következőkben is rejlenek. Elsősorban a hadra kelt sereg létszámát

és veszteségeit nyilvántartó osztrák és magyar középponti hatóságok (minisztériumok) adatai között eltérések mutatkoznak. Ezeknek kiegyenlítését egyrészt az Összeomlás okozta káosz, másrészt a békekötések folytán a monarchiának részekre való szakítása akadályozza meg, főként azért, mivel az utódállamok nem hajlandók az adatok kiszolgáltatására. A vereségeinkkel vagy visszavonulásainkkal kapcsolatos nagy csatákban igen sok okmányunk elveszett. Nem ismerjük azoknak a magyarhonos katonáknak a számát sem, akiket már 1914-ben, és később is, a kelet- és középgalíciai osztrák ama ezredek kiegészítésére rendeltek, amelyeknek hadkiegészítő kerületeit az oroszok szállották meg. A monarchia politikailag megbízhatatlan legénységének szétszórása is gátolja a magyarság világháborús szereplésének és véráldozatának megtámadhatatlan pontos kimutatását.

Kétségtelen azonban, hogy a monarchiának legértékesebb anyagában, az emberekben való vesztesége aránylag elég nagy volt. Az ezt okozó körülmények közül első helyen kell megemlítenünk a nagy veszteségekkel járó következő hadjáratokat: *az igi4-iki leMBERGI hadjáratot, a kárpáti téli csatákat, az 1914-iki szerb hadjáratot, az isonzói csatákat, az AlpeseKben vívott harcokat, a lucki áttörést, a piavei katasztrófát és végül az összeomlást az olasz arcvonalon.* Nagy veszteségek szülőokai voltak: a központi hatalmaknak a világtól való tökéletes elzárása folytán létrejött *gazdasági háború* és részben az ebből folyó *leromlása a közegészségügyi viszonyoknak.*

A monarchia fegyveres erejének harcra hivatott világháborús alakulatait a 336. oldal táblázata mutatja.

1914 augusztus havában az orosz és a balkáni hadszíntérre kereken 13 millió gyalogos, 69,000 lovas, 2700 ágyú, 1500 géppuska, összesen 1.400,000 harcos vonult fel 1337³/₄ zászlóaljba, 425 lovasszázadba, 471 ütegbe és 1337³/₄ műszaki osztagba osztottan.

1918 október elején a monarchiának már csak 475,000 gyalogharcosa, 7587 lovasa, ellenben 8037 ágyúja, mintegy 15,000 géppuskája és 3038 aknavetője volt, összesen 896,000 harcos, 2.635,500 főnyi emberi és 510,000 lóból álló élelmezési létszámmal. Ezeken kívül a hadtáp és vasútbiztosító csapatok ereje körülbelül 90,000, a munkásosztagoké 110,000 emberre rúgott. A hátsó területeken (póttesteknél, őralakulatoknál, kórházakban) átlag mindig 1.800,000-2.000,000 ember volt, úgyhogy *1918 október elején körülbelül 4.500,000 emberre rúgott a monarchia haderejének élelmezési létszáma.* Ehhez hozzászámítható azonban még: 75,000 nő, akik mint hivatásos és önkéntes ápolónők, továbbá mint segítő erők irodákban és a póttesteknél voltak alkalmazásban; nemkülönben körülbelül 1.500,000 olyan védköteles egyén, akik részben a hadiipar, részben a polgári közigazgatási, vasúti és egyéb szolgálatban megmaradtak mint felmentettek.

Meg kell azonban jegyeznünk, hogy mind a harcolók, mind pedig a segédszolgálatosok száma a háború különböző időszakaiban nagyon is változó volt.

Érdekes összehasonlítás tehető a 337. oldal táblázata révén, amely a különböző hadszíntereken álló osztrák-magyar haderők raj vonalban álló, harcos és élelmezési létszáma közötti különbségeket mutatja ki *1918 október hó végén.*

A harcra hivatott seregtest vagy alakulat megjelölése	Hány vonult ki 1914 augusztus havában :		Hány volt 1918 október havában :	
	a monarchiából	Nagy- Magyarországból	a monarchiában	Nagy- Magyarországból származó
gyalog hadosztály	48	12 cs. és kir., 8 m. kir. honvéd	66	14 cs. és kir., 2 m. kir. honvéd
lovas hadosztály	11	3 cs. és kir., 2 m. kir. honvéd	12	3 cs. és kir., 2 m. kir. honvéd
önálló gyalog-dandár	72	6 cs. és kir. menet, 8 m. k. honv. menet, 8 m. k. népfelkelő, 9 m. k. hadtápdandár	8	2 m. kir. népfelk.
gyalog- és vadász-zászlóalj	1337 ³ / ₄	584 ¹ / ₈	1102 ⁵ / ₈	426 ¹ / ₁₆
kerékpáros-zászlóalj	1 ¹ / ₂	1 ¹ / ₄	11	7
lovasszázad	425	216	107 ³ / ₄	52 ¹ / ₄
lovas lövészszázad	—	—	371	167
tábori ágyús-üteg	299	146	1159 (tábori ütegek)	540 (tábori ütegek)
tábori tarack-üteg	70	24		
nehéz tarack-üteg	28	12		
hegyi ágyús-üteg	52	23	326 (hegyi ütegek)	144 (hegyi ütegek)
hegyi tarack-üteg	22	10		
gyalog műszaki alakulat ...	1337 ³ / ₄	584 ¹ / ₄ (osztagok)	1102 ⁵ / ₈	426 ¹ / ₁₆ (századok)
lovas műszaki alakulat ...	58 (lovasított utász szakasz)	28	51 (lovasított műszaki századok)	24
gyalog géppusk. osztag ...	684 (egyenként 2 gépfegyverrel)	293	1028 ¹ / ₂	464 ¹ / ₂ (gépp. századok egyenként 8 gépfegyverrel)
kerékp. géppusk. szakasz	6 (egyenként 2 gépfegyverrel)	5	11 (egyenként 2 gépfegyverrel)	7
lovas géppusk. osztag	22 (egyenként 4 gépfegyverrel)	10	106 ¹ / ₂	49 (századok egyenként 8 gépp.)
gyal. löveg-szakasz	—	—	424 (egyenként 2 löveggel)	160
lovas löveg-szakasz	—	—	42 (egyenként 2 löveggel)	19

A hadszíntér és a hadsereg megnevezése	Az arcvonalban állók (fegyveresek)	A harcosok (kombattansok)	Az élelmezési létszám	
	létszám a		emberekben	lovakban
Olasz hadszíntér :				
Isonzó-hadsereg	69,500	120,000	588,000	97,000
6. hadsereg	42,000	84,000	236,000	52,000
Belluno-hadsereg	46,500	92,500	225,000	58,000
11. hadsereg	57,000	114,000	333,500	52,000
10. hadsereg	49,500	100,000	297,500	39,500
Összesen	264,500	510,500	1.680,000	298,500
Keleti hadszíntér :				
Ukrajnában	74,500	111,000	253,500	64,500
Erdélyben	16,500	25,000	52,000	3,000
Romániában	10,000	15,000	51,500	13,000
Összesen	101,000	151,000	357,000	80,500
Balkán hadszíntér :				
Szerbiában, Albániában, Montenegróban, Bosznia és Hercegovinában				
Összesen	68,000	122,000	376,000	81,500
Francia- országban :				
Összesen	40,000	90,000	240,000	50,000
A török hadszíntéren :				
Összesen	500	2,000	kb. 6,000	—
Mindössze	474,000	875,000	2.659,000	510,500

Végül megkíséreljük kimutatni *a világháború hozzávetőleges magyar vér áldozatát is.*

A világháború kitörésekor Ausztria-Magyarország hadköteleseinek száma 7.989,389 emberre rúgott, akik közül a cs. és kir. hadügyminisztérium számítása szerint 7.865,189 vonult be.

A m. kir. hadtörténelmi levéltár legújabb adatai szerint Magyarországon a hadkötelesek száma (18-53 éves korig) 4.817,000 volt, akik közül 3.381,785 vonult be. Ezek közül ép testtel került ki a világháborúból 524,850 (15-3 %), 833,570 (24-9 %) fogságba esett, 1.492,400 (44-1%) egyszer (mintegy 1 millió) vagy többször (^XA millió) sebesült meg, 530,965 (157 %) pedig elesett.

Magyarország lakosságából a legnagyobb veszteség a színmagyar lakosságot érte. Így például Fehér vármegyének (volt 69. cs. és kir. közös és 17. honvédkiegyesítő kerület) 47 %-a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyének 46-1 %-a veszett el; ezután aránylag a magyar-német lakosságú vármegyékre esik a legtöbb háborús halott, például Baranya vármegyére 45.3 %. A legkevesebb veszteség érte a túlnyomó rutén lakosságú vármegyéket, így például Ungot 109 %, Bereget 12 %.

Figyelemreméltó az a szám, mely azt mutatja ki, hogy a mögöttes ország halottai, valamint a születések csökkenéséből származó veszteségek folytán: *a monarchiában a világháború folyamán összesen majdnem öt millió emberélet pusztult el.*

Az 1914/18. világfelfordulásban a küzdelemben résztvevett tengeri haderőkből a következő események veztek el:

Az elpusztult hajók minősége	Hány darabot vesztett el						
	Anglia	Franciaország	Olaszország	Japán	Amerika	Németország	Ausztria-Magyarország
Sor- vagy csatahajó	13	4	3	1	—	1	3
Csatacirkáló.....	3	—	—	—	—	} 24	—
Cirkáló	25	5	2	4	1		2
Monitor	6	—	1	—	—	10	—
Torpedóromboló	64	14	10	3	2	} 110	3
" naszád	10	8	5	1	—		2
Búvárhajó.....	50	14	8	—	1	199	7
Kisebb járómű.....	27	9	—	—	—	48	1
Az elveszett hajók tonna-tartalma.....	550,000	110,000	76,000	50,000	17,000	kb. 350,000	61,045
Összesen hány tonna.....	803,000					411,945	

Mindent egybevetve a világháborúban állítólag összesen 54 millió tiszt és katona vett részt, akiknek több mint egyhatoda elveszett, egy másik hatoda pedig megnyomorodott. Ha pedig az éhínség folytán és betegségekben elhaltakat, valamint egyéb körülmények okozta haláleseteket (az örmények egy részének lemészárlása, a szíriai lázadók tömeges halálra ítéltése stb.) is számításba vesszük, akkor a becslés eredménye az, hogy az emberiség száma mintegy 30 millióval apadt a világháború folyamán!

A küzdelemben résztvett élő hatalmi tényezők sorában nem kis jelentőségű szerepre vergődtek a lovak és az öszvérek, amelyekből a világháború folyamán a központi hatalmaknál egy és fél, az entente-nál pedig két és fél millió darab jutott alkalmazásba. Az Amerikából átszállított lovak és öszvérek száma állítólag egy és fél millióra rúgott. Az entente lovakban és öszvérekben való havonkénti vesztesége 45,000, az angoloké az egész háború alatt pedig 400,000 lóra és öszvérre rúgott.